

การศึกษาเรื่องเล่ายี่กอฮงจากมุมมองคติชนวิทยา¹

วิรัช เวโรจน์ฤดี* และ อรุษา สุวรรณประเทศ

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ประเทศไทย

The Study of the *Yi Gor Hong* Narrative from a Folkloristic Perspective

Virat Werojruedee and Onusa Suwanpratest*

Faculty of Humanities, Naresuan University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 18 July 2025

Revised 13 October 2025

Accepted 17 October 2025

คำสำคัญ

ยี่กอฮง

เรื่องเล่า

วีรบุรุษ

* Corresponding author

E-mail address:

thstrongboris@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบชีวประวัติของยี่กอฮงจากเรื่องเล่าสำนวนภาษาไทยและภาษาจีน 2) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นวีรบุรุษของยี่กอฮงตามมุมมองคติชนวิทยา งานวิจัยนี้ใช้แนวคิดและวิธีวิทยาทางคติชนวิทยาในการวิเคราะห์เนื้อหาเรื่องเล่าเกี่ยวกับยี่กอฮงที่ปรากฏในเอกสารประวัติศาสตร์ หนังสือ หนังสือพิมพ์ ตลอดจนสื่อร่วมสมัย ได้แก่ เฟซบุ๊ก และบล็อก สามารถรวบรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับยี่กอฮงทั้งภาษาไทยและภาษาจีนได้ทั้งหมด 31 สำนวน ผลการวิจัยพบว่า 1) ชีวประวัติของยี่กอฮงสะท้อนมุมมองร่วมกันระหว่างไทย-จีนว่า ยี่กอฮงเป็นข้าราชการและเป็นนักธุรกิจที่ประสบความสำเร็จอย่างสูง แม้จะประกอบธุรกิจสีเทา แต่ยี่กอฮงได้ใช้ความร่ำรวยของเขาในการสร้างสาธารณประโยชน์ต่อชุมชนทั้งในสังคมไทยและสังคมจีน 2) คุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ยี่กอฮงเป็นวีรบุรุษในมุมมองคติชนวิทยา คือ ความเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง “‘ยี่กอฮง’ ในมุมมองคติชนวิทยา” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา มหาวิทยาลัยนเรศวร

Keywords:

Yi Gor Hong,
narratives,
hero

Abstract

This study aims (1) to compare the biographical narratives of Yi Ko Hong in Thai and Chinese versions, and (2) to analyze the character of the hero from a folkloristic perspective. Folkloristic theories and methodologies were employed to analyse various narrative sources concerning Yi Ko Hong, including historical documents, books, newspapers, and contemporary media such as Facebook and blogs. There are thirty-one Thai and Chinese narrative versions in total. The findings indicate that, first, the biographical representations of Yi Ko Hong reveal a shared Thai–Chinese perspective portraying him as both a government official and a highly successful entrepreneur. Despite his involvement in grey business, Yi Ko Hong is depicted as a philanthropist who utilized his wealth to contribute significantly to the public welfare of both Thai and Chinese communities. Second, from a folkloristic perspective, Yi Ko Hong’s heroism is characterized by selflessness and devotion to the collective good.

1. บทนำ

ปัจจุบัน เราสามารถพบเห็นศาลเจ้าจีนในกรุงเทพมหานครได้ทั่วไป โดยเฉพาะในแหล่งที่มีคนจีนอาศัยอยู่ ศาลเจ้าแต่ละแห่งต่างมีชื่อเสียงในด้านการไปขอพรแล้วประสบความสำเร็จในเรื่องที่ต่างกันไป เช่น ผู้ที่ต้องการขอพรเรื่องหน้าที่การงาน การเงิน การค้าขาย รวมถึงการแก้ปัญหา ต้องไปไหว้ศาลเจ้าพ่อเสือ บริเวณเสาชิงช้า ผู้ที่ต้องการขอพรเกี่ยวกับสุขภาพและบำบัดโรคภัยไข้เจ็บ ต้องไปไหว้ศาลเจ้าแม่กวนอิม มูลนิธิเทียนฟ้า ที่ถนนเยาวราช เป็นต้น แต่มีศาลเจ้าจีนแห่งหนึ่งที่น่าสนใจและชวนให้สับสน เนื่องจากศาลเจ้านี้เป็นศาลเจ้าของเทพเจ้าแห่งการพนันแต่กลับตั้งอยู่บนสถานที่ตำรวจ อีกทั้งตำรวจที่ประจำอยู่ ณ สถานที่แห่งนี้ต่างก็ให้ความเคารพแก่ศาลเจ้านี้เป็นปกติ ศาลเจ้าที่กล่าวถึงนี้ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อยก๊องของบนสถานที่ตำรวจพลับพลาไชย ย่านเยาวราช ที่มีชื่อเสียงร่ำลือว่าศาลเจ้าแห่งนี้ศักดิ์สิทธิ์ในเรื่องของการให้หวยเป็นอย่างมาก

“ยก๊องฮง” หรือ พระอนุฉัณฐราชนิยม (ฮง เตชะวนิช พ.ศ. 2394-2480) เป็นชาวจีนสยามคนหนึ่ง และยังเป็นเทพเจ้าแห่งการพนันและเทพเจ้าแห่งความมั่งคั่งที่คนรุ่นหลังเคารพนับถือ ยก๊องฮงเกิดที่กรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2394 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว “ยก๊องฮง” เริ่มต้นจากศูนย์ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึงจุดสูงสุดของอาชีพในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ร่นถอยลงในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสียชีวิตและได้รับการยกย่องให้เป็นเทพเจ้าในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลในปี พ.ศ. 2480 เนื่องจาก “ยก๊องฮง” ผ่านประสบการณ์การปกครองของพระมหากษัตริย์ ในช่วงที่แตกต่างกันถึงหกพระองค์ และได้เห็นความเปลี่ยนแปลงทั้งความเจริญและความเสื่อมถอยของการเมืองและเศรษฐกิจจากสยามประเทศสู่ประเทศไทย จากบริบททางวัฒนธรรมของประเทศไทย เราสามารถเรียกขาน “ยก๊องฮง” ได้ว่าเป็น “คุณปู่หกแผ่นดิน” จากเอกสาร *ยก๊องฮงตัวเขาเรื่องเขา* 《二哥丰其人其实》(Zheng Wulou, 1987, p. 51) หลังจากที่บิดามารดาเสียชีวิต “ยก๊องฮง” เดินทางมายังเมืองแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州) หลังจากที่ใช้ชีวิตอยู่ที่นั่นได้ระยะเวลาหนึ่ง ยก๊องฮงก็เดินทางกลับกรุงเทพมหานครด้วยการโดยสารเรืออั้งเถ่าจื๊ง (หงโถวฉวน, 红头船, เรือหัวแดง)¹ จากนั้นทำงานเป็นเสมียนบ่อนการพนันในกรุงเทพมหานคร และเข้าร่วม สมาคมอั้งยี่ (หงจื้อ, 红字会) เพื่อเข้าร่วมในปฏิบัติการ “ต่อต้านราชวงศ์ชิงและฟื้นฟูราชวงศ์หมิง” (反清复明革命)²

¹ เป็นเรือใบชนิดหนึ่งที่แล่นจากเขตเฉาซัน (潮汕地区) ไปทั่วโลกและเป็นสัญลักษณ์สำคัญของชาวเฉาซัน (潮汕人) เรือหัวแดงเคยเป็นจุดเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมระหว่างจีนกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก และยังเชื่อมโยงระหว่างชาวจีนโพ้นทะเลกับมาตุภูมิด้วยพื้นที่เฉาซัน (潮汕地区) เป็นบ้านเกิดและต้นกำเนิดของเรือหัวแดง บรรพบุรุษชาวเฉาซัน (潮汕人) ส่วนใหญ่เดินทางข้ามมหาสมุทรด้วยเรือหัวแดงเพื่อเอาชีวิตรอดจากความยากลำบากและตามหาความฝันนอกแผ่นดิน

² การเคลื่อนไหวของประชาชนเพื่อต่อต้านรัฐบาลชิง (清朝政府) และฟื้นฟูราชวงศ์หมิง (明朝) ในช่วงการปกครองของราชวงศ์ชิง (清朝)

ในกาลต่อมา สมาคมฮังยี้ที่ “ยี่ก่อง” ได้เข้าร่วมเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “คณะสามแต้ม” (ซานเตียนฮุย, 三点会) เป็นสมาคมลับที่มีอำนาจมากที่สุดในกรุงเทพมหานคร และ “ยี่ก่อง” ได้ดำรงตำแหน่งรองหัวหน้าสมาคมดังกล่าวในภายหลัง “ยี่ก่อง” ไม่เพียงแต่สืบทอดกิจการโรงฮวยฮวย (ฮวาฮุย, 花会馆)³ จากคนรุ่นก่อน อีกทั้งยังได้รับมอบอำนาจหรือสัมปทานจากพระราชวงศ์เพื่อดำเนินธุรกิจอื่น ๆ อีกจำนวนมาก ถือได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความมั่งคั่งสูงสุดของ “ยี่ก่อง” หลังจากสร้างความมั่งคั่งให้แก่ตนเองและครอบครัวได้แล้ว “ยี่ก่อง” ยังเป็นส่วนสำคัญยิ่งในงานบำเพ็ญ สาธารณประโยชน์ทั้งของประเทศไทยและของประเทศจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคมโดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ นี่ทำให้ “ยี่ก่อง” เป็นที่ชื่นชมของบุคคลทั่วไปอย่างมาก

เนื่องจากการเคลื่อนไหว “ต่อต้านราชวงศ์ชิงและฟื้นฟูราชวงศ์หมิง” (反清复明革命) ขนาดใหญ่ที่ปะทุขึ้นในเวลานั้น ดร.ซุนยัตเซ็น (孙逸仙博士)⁴ จึงเดินทางมาประเทศไทยเพื่อขอความช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมชาติและได้กล่าวสุนทรพจน์ที่ถนนเยาวราช ไซนาทาวน์ กรุงเทพมหานคร หลังจากที่ได้ฟังสุนทรพจน์ดังกล่าว “ยี่ก่อง” รู้สึกประทับใจและเป็น และได้สนทนาเชิงลึกกับ ดร.ซุนยัตเซ็น (孙逸仙博士) จากนั้นจึงมอบทุนสนับสนุนการเคลื่อนไหวในครั้งนี้ ในปี พ.ศ. 2424 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จถวัลย์ราชสมบัติ และได้ออกพระราชบัญญัติยกเลิกการพนันระดับชาติอย่างเข้มงวด (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2504, น. 56-57) ในขณะเดียวกันสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ปะทุขึ้นด้วย จึงส่งผลกระทบโดยตรงกับรายได้ของ “ยี่ก่อง” อย่างแสนสาหัส ถึงกระนั้น “ยี่ก่อง” ก็ยังยืนหยัดที่จะบำเพ็ญกุศลต่อไป

บั้นปลายของชีวิตในปี พ.ศ. 2475 เนื่องด้วยปัญหาทางการเงินที่สะสมมาเป็นระยะเวลาหนึ่ง ก่อปรกับการประท้วงของการปฏิวัติทางการเมืองในประเทศไทย “ยี่ก่อง” จึงมอบกิจการทั้งหมดของตนให้ผู้อื่นบริหารต่อไป และสุดท้ายก็ถึงแก่กรรมที่กรุงเทพมหานคร หลังจากที่ “ยี่ก่อง” เสียชีวิตแล้ว บุตรชายทั้ง 5 คน ได้ร่วมกันนำโลงศพของ “ยี่ก่อง” กลับคืนสู่แผ่นดินจีนไปฝังที่เมืองแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州; สุวรรณ มาประเสริฐ, 2545, น. 58) ผู้คนที่อาศัยอยู่ในชุมชนพลับพลาไชยต่างก็เสียใจกับการจากไปของ “ยี่ก่อง” ในขณะเดียวกันก็รู้สึกซาบซึ้งถึงความดีของ “ยี่ก่อง” ที่มีต่อคนในชุมชนและสาธารณประโยชน์ เพื่อแสดงความไว้อาลัยและความขอบคุณ “ยี่ก่อง” ชาวชุมชนมักพากันมาสักการะผู้วายชนม์ที่หน้าคฤหาสน์ตัวโป้วต๋อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) ของ “ยี่ก่อง”

³ สถานที่สำหรับเกมการพนันที่ได้รับความนิยมในหมู่คนในราชวงศ์ชิง (清朝) ซึ่งมีชื่อดอกไม้ม้าสามสิบสี่ถึงสามสิบหกดอก ชื่อดอกไม้แต่ละชนิดมาจากตัวละครในวรรณกรรมพื้นบ้าน และกำหนดกฎของเกมต่าง ๆ เช่น ตำแหน่ง แพ้ชนะ ฯลฯ

⁴ ซุนเหวิน (孙文) หรือซุนจงซาน (孙中山; 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2409 - 12 มีนาคม พ.ศ. 2468) เป็นรัฐบุรุษ นักปฏิวัติ และนักทฤษฎีของจีนยุคใหม่ในต้นศตวรรษที่ 20 ก่อตั้งพรรคก๊กมินตั๋ง (国民党) ด้วยตัวคนเดียว เป็นหนึ่งในบุคคลสำคัญทางการเมืองของจีนสมัยใหม่เพียงไม่กี่คนที่ได้รับความเคารพโดยทั่วไปในพื้นที่ของจีน สาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) เรียกว่า “บิดาแห่งชาติ” ด้วยความเคารพ ส่วนพรรคคอมมิวนิสต์จีนเรียกว่า “ผู้นำกบฏการปฏิวัติที่ยิ่งใหญ่”

ต่อมา ทางรัฐบาลไทยก็ได้เวรคืนคฤหาสน์ตัวโปวต๋อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) ของ “ยี่ก่อง” และได้ปรับปรุงขึ้นใหม่สถานีดารจวพลับพลาไชยในปัจจุบัน และรูปเหมือนของ “ยี่ก่อง” ที่เคยได้รับการสักการะอยู่ในคฤหาสน์ตัวโปวต๋อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) หลังนี้ก็ถูกย้ายออกไป แต่ไม่ว่ารูปเหมือนของ “ยี่ก่อง” จะถูกเคลื่อนย้ายไปที่ใด ผู้ศรัทธาก็ยังคงตามไปสักการะถึงที่นั่น ถึงแม้ว่า “ยี่ก่อง” จะเสียชีวิตไปแล้ว แต่เหล่าผู้ศรัทธากลับเชื่อว่า “ยี่ก่อง” ยังคงสามารถให้พรแก่คนในชุมชนพลับพลาไชยให้อยู่ดีมีสุขได้ เหมือนกับครั้งที่ “ยี่ก่อง” เคยช่วยเหลือผู้คนเสมอมาตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ ชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) มีภาษิตประโยคหนึ่งที่ว่า “เกิดมียี่ก่อง ตายมีไต้ฮงกง” (生有二哥丰, 死有大峰公)⁵ หมายความว่าพวกเขาจะได้รับความช่วยเหลือจาก “ยี่ก่อง” เมื่อพวกเขายังมีชีวิตอยู่ และจะได้รับความช่วยเหลือจาก “ไต้ฮงกง (大峰公)”⁵ เมื่อพวกเขาเข้าสู่สัณนิบาตแล้ว ประโยคนี้สะท้อนถึงสถานะและความสำคัญของ “ยี่ก่อง” ในหมู่ชาวแต้จิ๋ว (เฉาซันเหริน, 潮州人) ในประเทศไทยได้เป็นอย่างดี ถึงแม้ว่า “ยี่ก่อง” จะยังมี “ตัวตน” อยู่ในสายตาของเหล่าผู้ศรัทธาและคนในพื้นที่ แต่ความเชื่อดังกล่าวก็ไม่ได้แพร่หลายออกไปจากชุมชนมากนัก

หลังจากที่ “ยี่ก่อง” เสียชีวิตไปแล้ว ก็ได้ปรากฏเรื่องเล่าต่าง ๆ นานา โดยเฉพาะเรื่องที่เกิดขึ้นในคฤหาสน์ตัวโปวต๋อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) เดิมของ “ยี่ก่อง” ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้เป็นสถานีดารจวพลับพลาไชย 2 เนื่องด้วย “ยี่ก่อง” ที่เคยบำเพ็ญสาธารณประโยชน์เพื่อสังคมหลายอย่าง ตลอดช่วงชีวิตของเขาได้ “ปรากฏตัว” บนสถานีดารจวแห่งนี้อยู่หลายครั้ง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องตัดสินใจร่วมกันสร้างศาลเจ้ายี่ก่องเล็ก ๆ ขึ้นบนชั้น 4 ของสถานีดารจวพลับพลาไชย 2 เมื่อ พ.ศ. 2539 เพื่อเป็นเกียรติและเป็นนิवासแก่ผู้อยู่อาศัยเดิม

งานที่ศึกษาชีวิตประวัติและตำนานของ “ยี่ก่อง” เริ่มแรกสุดปรากฏในวิจัยการนับถือบูชาไต้ฮงกงและมูลนิธิป่อเต็กตึ้งของชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย 《泰国大峰祖师崇拜与华侨报德善堂研究》ที่ประพันธ์โดยลิ้มหงอซู่ (Lin Wushu, 1996) ลักษณะของนายทุนไทยในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2457-2482: บทเรียนจากความรุ่งโรจน์สู่โศกนาฏกรรม (พรณี บัวเล็ก, 2545) การศึกษาครั้งนี้ให้ภาพพจน์นิยมของ “ยี่ก่อง” ในสังคมสยามประเทศเพียงมุมเดียว วิจัยชาวจีนและชาวจีนโพ้นทะเลในประเทศไทย 《泰国华侨华人研究》(Hong Lin & Li Daogang, 2006) ปรากฏบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ยี่ก่อง” จำนวนหนึ่ง ได้แก่ การแก้ไขข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ของ “ยี่ก่อง” ตั้งแต่ยัง 《二哥丰郑智勇史实补正》ของลิ้มมอหนี (หลินม่อหนี, 林摩尼) พยายามแยกองค์ประกอบวรรณกรรมพื้นบ้านออกจากเรื่องเล่าของ “ยี่ก่อง” และได้ขบเน้นตัวตนของ “ยี่ก่อง” ในฐานะผู้ร่วมสถาปนามูลนิธิป่อเต็กตึ้งตึ้ง (เป้าเต๋อซ่านถาง, 报德善堂) ของชาวจีนโพ้นทะเลที่ทรงอิทธิพลยิ่งในกรุงเทพมหานคร แต่ดียัง: บุคคลในตำนานของสังคมจีนแห่ง

⁵ ไต้ฮงโจวซือ (大峰祖师; พ.ศ. 1881-1933) มีพื้นเพมาจากเมืองฮุ้ยโจว (惠州市) มณฑลอานฮุย (安徽省) เกิดในครอบครัวที่ร่ำรวย เป็นคนฉลาดและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ตั้งแต่วัยเยาว์ ต่อมากลายเป็นจินซี (进士) และดำรงตำแหน่งนายอำเภอ (县令) เมืองหางโจว (杭州市) มณฑลเจ้อเจียง (浙江省) หลังจากเป็นข้าราชการอยู่หลายปี เนื่องจากไม่พอใจกับการทุจริตของรัฐบาลในขณะนั้นและไม่ต้องการร่วมฉ้อราษฎร์บังหลวง จึงละทิ้งตำแหน่งราชการ หันมานับถือศาสนาพุทธและออกบวช ช่วยเหลือชาวบ้านตลอดชีวิตจนมรณภาพ ในปัจจุบันยังได้รับความเคารพและศรัทธาจากสาธุชนเสมอมา

สยามประเทศ 《郑智勇：暹华社会的传奇人物》(Zhang Lichun & Zhou Jina, 2013) ถึงแม้ว่าบทความฉบับนี้จะบรรยายชีวประวัติของ “ยี่กอฮง” พอสังเขป แต่กลับขบขันตัวตนของ “ยี่กอฮง” ถึง 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ 1) เศรษฐีสยาม 2) ผู้ก่อตั้งบริษัทเรือเมล์จีนสยาม ทุนจำกัฏ 3) หัวหน้านสมาคมลับฮังยี่ผู้สนับสนุนการปฏิวัติ

นอกจากเรื่องเล่าของ “ยี่กอฮง” จะกล่าวขานกันในหมู่ชาวไทย โดยเฉพาะชาวไทยเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (潮州) แล้ว ยังปรากฏในสำนวนต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศจีนล้วนแสดงให้เห็นถึงการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาของคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นอื่นๆ โดยเฉพาะการแสดงความยึดโยงอัตลักษณ์ของชาวจีนในประเทศจีนและชาวจีนโพ้นทะเลเข้าด้วยกัน ทำให้เห็นมุมมองน่าสนใจที่คนแต่ละกลุ่มมอง “ยี่กอฮง” ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษา ยี่กอฮง ที่สะท้อนผ่านเรื่องเล่าในมุมมองของชาวไทยและชาวจีน และวิเคราะห์ความเป็นวีรบุรุษของยี่กอฮงตามมุมมองคติชนวิทยา

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาเปรียบเทียบชีวประวัติของยี่กอฮงจากเรื่องเล่าสำนวนไทยและจีน
- 2) เพื่อวิเคราะห์ความเป็นวีรบุรุษของยี่กอฮงตามมุมมองคติชนวิทยา

1.2 แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

1.2.1 การวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เนื้อหาในงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาของเรื่องเล่าที่เป็นกรณีศึกษาอย่างเป็นระบบและมีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหารูปแบบ แนวคิดตลอดจนการตีความความหมายที่ซ่อนอยู่ในเรื่องเล่าเหล่านั้น โดยเน้นหนักไปที่มิติเชิงคุณภาพ (qualitative method) เพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.2 วีรบุรุษ

วีรบุรุษในมุมมองของคติชนวิทยาตามนิยามของนักเทพปกรณัมนามอุโฆษ คือ โจเซฟ แคมป์เบลล์ (Joseph Campbell) กล่าวไว้ชัดเจนว่า “A hero is someone who has given his or her life to something bigger than oneself.” (Campbell & Moyers, 1991, p. 152) วีรบุรุษตามทัศนะของโจเซฟ แคมป์เบลล์ จึงไม่ได้จำกัดว่าจะต้องเป็นเพศชาย มีความเก่งกาจกล้าหาญหรือมีพลังกำลังมาก หากต้องเป็นผู้มีความเสียสละ ยอมอุทิศตนให้แก่สิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่าตน นั่นก็คือส่วนรวม ความเสียสละจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้ที่เป็วีรบุรุษในทุกสังคม

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา ผู้วิจัยรวบรวมเรื่องเล่าเกี่ยวกับยี่กอฮงจากเอกสารประวัติศาสตร์ ได้แก่ เอกสารในหอจดหมายเหตุแห่งชาติและราชกิจจานุเบกษาของประเทศไทย เอกสารทางการสมัยปลายราชวงศ์ชิง (清朝末期) ของประเทศจีน หนังสือชีวประวัติชาวจีนโพ้นทะเล หนังสือบันทึกความทรงจำ และจดหมายของทายาทของยี่กอฮง บทสัมภาษณ์ยี่กอฮงในหนังสือพิมพ์ ตลอดจนเรื่องเล่ายี่กอฮงในสื่อร่วมสมัย ได้แก่ เฟซบุ๊ก (Facebook) และในบล็อก (Blog) ของชาวจีนแผ่นดินใหญ่ รวบรวมเรื่องเล่าที่

ไม่ซ้ำกันได้ทั้งหมด 31 สำนวน แบ่งได้เป็น 2 ภาษา ได้แก่ ภาษาไทย 3 สำนวน และภาษาจีน 28 สำนวน แบ่งออกเป็น 4 ภูมิภาค ได้แก่ ไทย (ท) 11 สำนวน จีน (จ) 17 สำนวน ไต้หวัน (ต) 1 สำนวน และ มาเลเซีย (ม) 2 สำนวน

2) ขอบเขตด้านระยะเวลา ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมเอกสารตั้งแต่เดือนมกราคม-เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568

1.4 วิธีดำเนินการวิจัย

1.4.1 สํารวจเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “ยี่กอฮง”

1.4.2 กำหนดวัตถุประสงค์การศึกษา ขอบเขต และระเบียบวิธีในการศึกษา

1.4.3 เก็บรวบรวมข้อมูลตามขอบเขตที่กำหนด

1.4.4 วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้ตามระเบียบวิธีวิจัยที่กำหนด

1.4.5 สรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

1.4.6 นำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

“ยี่กอฮง” เป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่บรรพบุรุษภูมิจากเมืองแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) และตลอดชีวิตของเขายู่ในวงวัฒนธรรมแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) ผู้วิจัยประสงค์ที่จะคงอัตลักษณ์ลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมและบรรยากาศเรื่องเล่าของคนกลุ่มดังกล่าวไว้ในบทความวิจัยฉบับนี้ จึงเน้นเรื่องการถ่ายเสียงชื่อสิ่งของ ชื่อสถานที่ ตลอดจนชื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) เป็นภาษาแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) และเนื่องด้วยวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไม่ใช่วิทยานิพนธ์ทางภาษาศาสตร์ จึงใช้วิธีการพยายามเทียบเสียงเป็นตัวอักษรภาษาไทยที่ใกล้เคียงที่สุด พร้อมกำกับเสียงภาษาจีนกลางและตัวอักษรภาษาจีน (บางคำอาจจะแปลภาษาไทยกำกับเพิ่มเติม) ด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1) กรณีทั่วไปจะถ่ายเสียงในรูปแบบ ภาษาแต้จิ๋ว (ภาษาจีนกลาง, ตัวอักษรจีน) เช่น หมู่บ้านก๊อ (ฉีหยวน, 淇园) คุณอ้อเอี่ยมเบว (หวงเอียนเผย, 黄炎培) เป็นต้น

2) หากชื่อภาษาจีนที่ถ่ายเสียงมานั้นเป็นที่นิยมมาช้านาน ก็จะคงรูปแบบเดิมไว้ เช่น “เมืองแต้จิ๋ว” จะไม่ถ่ายเสียงเป็น “เมืองเตี้ยะจิ๋ว” เป็นต้น

3) ชื่อบุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ที่ไม่ได้เป็นชาวแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) ก็จะคงวิธีการแปลเช่นเดิมไว้ เช่น “ดร.ซุนยัตเซ็น” จะไม่ถ่ายเสียงเป็น “ดร.เซ็งอิกเซียง” เป็นต้น

2. ผลการวิจัย

2.1 ชีวิตประวัติของยี่กอฮงจากเรื่องเล่าสำนวนไทยและจีน

จากการศึกษาวิเคราะห์เรื่องเล่าเกี่ยวกับยี่กอฮงจากเอกสารตามขอบเขตของการวิจัย ทำให้เรา “รู้จัก” ยี่กอฮงในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

2.2.1 สถานที่เกิดของ “ยี่กอฮง”

จากเอกสารหลักฐานที่รวบรวมได้ สามารถกล่าวได้ว่ายี่กอฮงเกิดในประเทศไทย โดยปรากฏในเอกสารที่เล่าถึงว่า ยี่กอฮงเคยให้สัมภาษณ์กับนักหนังสือพิมพ์ด้วยตนเองสรุปความได้ว่า เนื่องจากตอนนั้นบิดายังไม่มีบุตรชาย จึงไปขอบุตรชายจากหลวงพ่อบ้าง (ซานเป่ากง, 三宝公) และผู้คนก็มักจะเล่าว่า “ยี่กอฮง” เป็นจระเข้พาหนะของหลวงพ่อบ้าง (ซานเป่ากง, 三宝公) มาจุติ และ “ยี่กอฮง” เกิดที่ประเทศสยาม (Su Fu, 1937, p. 5) ประเทศไทยมีหลวงพ่อบ้าง 2 องค์ องค์แรกอยู่ที่วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา องค์ที่สองอยู่ที่วัดกัลยาณมิตร กรุงเทพมหานคร เนื่องด้วยบ้านของ “ยี่กอฮง” ตั้งอยู่บริเวณสี่กั๊กพระยาศรี ซึ่งอยู่ห่างจากวัดกัลยาณมิตรประมาณ 2 กิโลเมตรเท่านั้น อีกทั้งเป็นวัดที่อยู่ติดริมแม่น้ำเจ้าพระยาเพียงแค่ว่าข้ามจากฝั่งพระนครไปถึงฝั่งธนบุรี และหลวงพ่อบ้างองค์นี้มีชื่อเสียงด้านการประทานบุตรโดยเฉพาะบุตรชาย ในขณะที่หลวงพ่อบ้างองค์ที่วัดพนัญเชิงมีชื่อเสียงด้านพาณิชยกรรมมากกว่า ดังนั้นหลวงพ่อบ้างที่บิดาของ “ยี่กอฮง” ไปขอพรต้องเป็นองค์ที่วัดกัลยาณมิตรอย่างแน่นอน

คนไทยเชื่อว่าผู้มีบุตรยากโดยธรรมชาติมีบุญน้อย แต่ถ้าไปขอบุตรชายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่บุญญาบารมีสูง ก็มักจะประทานบุตรชายให้ตามที่ขอ บุตรที่ได้รับมานั้นมักจะเป็นคนฉลาดและมีความสามารถมากกว่าบิดามารดา แต่เด็กประเภทนี้จะดื้อรั้น ไม่ค่อยเชื่อฟัง มีอายุขัยสั้นหรือทำให้อายุขัยของพ่อแม่สั้นลง หากพิจารณาจากประเด็นนี้ สามารถเห็นภาพรวมของชีวิต “ยี่กอฮง” ในอนาคตได้จากคำอธิบายของคุณแต้ (เจิ้ง, 郑) บิดาของ “ยี่กอฮง” สามารถอธิบายได้ว่าบารมีของเขาไม่พอที่จะรับเลี้ยงบุตรคนนี้ เนื่องจากการมีมากกว่าบิดาของเขา อายุขัยของคุณแต้ (เจิ้ง) จึงสั้น แม้ว่าไม่มีผู้ใดทราบอายุของคุณแต้ (เจิ้ง, 郑) ณ เวลานั้น แต่เราก็สามารถคาดการณ์ได้เบื้องต้นว่าตอนที่คุณแต้ (เจิ้ง, 郑) จากไป อายุยังไม่มาก อีกทั้ง “ยี่กอฮง” ก็ยังเด็ก หลังจากที่คุณแต้ (เจิ้ง, 郑) เสียชีวิตไปตั้งแต่แรกอนาคตของ “ยี่กอฮง” จะต้องพบกับอุปสรรคจำนวนมากอย่างแน่นอน แต่เขาก็สามารถหาทางเอาตัวรอดได้ในที่สุด ไม่ว่าเรื่องเล่า “ยี่กอฮง” จะได้รับการเล่าอย่างไร ชีวิตของเขาล้วนสอดคล้องกับคำทำนายนิมิตที่ว่า “ยี่กอฮง” เป็นจระเข้พาหนะของหลวงพ่อบ้าง (ซานเป่ากง, 三宝公) แสดงให้เห็นถึงว่า “ยี่กอฮง” เป็นผู้มีบุญญาบารมีมาจุติโดยแท้จริง

2.2.2 อุปนิสัยของ “ยี่กอฮง”

จากเอกสารทั้งฝ่ายไทยและจีนพบว่ามีมุมมองร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องของอุปนิสัยของยี่กอฮง ดังนี้

1) ผดุงความยุติธรรมด้วยทรัพย์ (疏财正仪)⁶ มีเหตุการณ์จำนวนหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงอุปนิสัยดังกล่าวของ “ยี่กอฮง” เช่น การบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ การสร้างมูลนิธิเพื่อผู้ด้อยโอกาสในสังคม ฯลฯ แต่เหตุการณ์ที่เด่นชัดที่สุด คือ การบริจาคทรัพย์สร้างหมู่บ้านที่บรรพบุรุษภูมิใหม่และเชิญมารดา กลับหมู่บ้าน เนื่องด้วยความยากแค้นของ “ยี่กอฮง” ในวัยเยาว์ ทำให้ต้องพลัดพรากจากมารดา

⁶ ปรากฏใน ท 5, ม 1, ม 2, จ 14 และ ต 1

นางซุยา (เสอ, 余氏) อีกทั้งมารดาของ “ยี่ก่อง” จำใจต้องสมรสใหม่ เพราะขัดแย้งกับญาติฝ่ายจีน “ยี่ก่อง” จึงลงทรัพย์สร้างหมู่บ้านใหม่เพื่อแสดงความกตัญญู (ล้างแค้น) ให้กับมารดาของตน และต้อนรับมารดากลับสู่หมู่บ้านก็้อ (ฉีหยวน) ใหม่ (新淇园村) และยังอนุญาตให้ชาวบ้านคนอื่น ๆ ที่คนละนามสกุล ย้ายเข้ามาพำนักอาศัยอยู่ในหมู่บ้านใหม่ แต่มีข้อแม้ว่าต้องเปลี่ยนนามสกุลเป็นแซ่เต้ (เจิ้ง, 郑)

2) รักษาติรักรบ้านเกิด (爱国爱乡)⁷ อุปนิสัยดังกล่าวมักจะมีติดอยู่กับธุรกิจและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของ “ยี่ก่อง” ทั้งในประเทศไทยและในประเทศจีนแทบทั้งสิ้น เช่น การยกกิจการเรือกลไฟแก่รัฐบาลมณฑลกว่างตุง (กว่างตง; 广东省政府)⁸ เล่ากันว่า “ยี่ก่อง” ได้มอบหุ้นส่วนของบริษัทเรือเมล์จีนสยามทุน จำกัด เป็นจำนวนเงิน 100,000 บาท แก่รัฐบาลมณฑลกว่างตุง (กว่างตง; 广东省政府) เพื่อเป็นของขวัญในวโรกาสการสถาปนาสาธารณรัฐจีนปีที่ 1 (พ.ศ. 2455) ในความจริงแล้วบริษัทดังกล่าวประสบกับภาวะขาดทุน เนื่องจากการแข่งขันสูง โดยเฉพาะกับบริษัทของชาวตะวันตก สุดท้ายได้ปิดกิจการลง แต่ในรายละเอียดไม่สามารถระบุได้ว่าเหตุการณ์ใดเกิดขึ้นก่อนระหว่างการมอบหุ้นส่วนกับวาระสุดท้ายของกิจการ

จากอุปนิสัยของ “ยี่ก่อง” ทั้งผดุงความยุติธรรมด้วยทรัพย์ (疏财正仪) และรักษาติรักรบ้านเกิด (爱国爱乡) ทำให้ภาพลักษณ์ของ “ยี่ก่อง” เป็นเศรษฐีใจอารี ไม่ใช่ประกอบธุรกิจแล้วดีแต่กอบโกยเข้ากระเป๋าดินทอง แต่กลับคืนประโยชน์สู่สังคม พิจารณาได้จากธุรกิจและสาธารณประโยชน์ เช่น สร้างโรงเรียน บริจาคทรัพย์สร้างโรงพยาบาล สร้างสะพาน ร่วมสถาปนามูลนิธิ ฯลฯ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลให้เกิดเกียรติยศอันสูงส่งเป็นรางวัลต่อมา เช่น ตำแหน่งประธานสมาคมลับคณะสามแตร (三点会) ราชทินนามและบรรดาศักดิ์ไทย บรรดาศักดิ์จีน ฯลฯ กอปรกับความสามารถพิเศษของ “ยี่ก่อง” เรื่องกลยุทธ์การค้าเป็นเลิศ ซึ่งถือได้ว่าเป็นความสามารถที่สอดคล้องกับอาชีพของ “ยี่ก่อง” ดังนั้น “ยี่ก่อง” กลายเป็น “เจ้าสัว (จั่วซาน; 座山)” จึงไร้ข้อกังขา และด้วยความสามารถทั้งหมดดังกล่าว “ยี่ก่อง” จึงเหมาะสมที่จะบริหารโรงฮวยห่วย (ฮวาฮ่วย; 花会) พร้อมกับจัดเก็บภาษีไปด้วยมากกว่าผู้ใดในขณะนั้น

2.2.3 ความสามารถพิเศษของยี่ก่อง

จากมุมมองร่วมคนไทยและคนจีน พบเพียงอย่างเดียว คือ กลยุทธ์การค้าเป็นเลิศ⁹ ทั้งสำนวนคนไทยและสำนวนคนจีนต่างก็ทราบดีถึงตัวตนของ “ยี่ก่อง” ว่าเป็น “ขุนนางวานิชย์” ซึ่งหมายถึง “ยี่ก่อง” เป็นทั้งข้าราชการและเป็นทั้งพ่อค้าในคนคนเดียวกัน ในเรื่องเล่าได้กล่าวถึงกลยุทธ์การค้าเงินธุรกิจเรือกลไฟของ “ยี่ก่อง” ไว้ว่า “ผู้โดยสารที่สื่อสารภาษาแต่จิวสามารถซื้อตั๋วได้ครึ่งราคา หากคนชรา คนจน คนป่วย และคนพิการ ขอลดหย่อนหรือยกเว้นค่าโดยสารได้ และจะได้รับการดูแลหรืออุดหนุนค่าใช้จ่าย

⁷ ปรากฏใน ท 1, ท 3, ท 4, ม 1, จ 3, จ 4, จ 5, จ 12, จ 13 และ จ 14

⁸ ปรากฏใน ท 10, ท 11, จ 5, และ จ 8

⁹ ปรากฏใน ท 10, ท 11, จ 5 และ จ 8

ในการเดินทางได้ตามความเหมาะสม”¹⁰ (Chen Chujin, 2009, p. 6) ถึงแม้จะไม่มีผู้ใดทราบว่ากลยุทธ์ดังกล่าวเป็นของจริงหรือไม่ แต่แสดงให้เห็นถึงความโอ้อวดอารีย์ของ “ยี่ก่อง” แก่เพื่อนร่วมชาติและผู้ที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนทางสังคม และมีผลทำให้กิจการเรือกลไฟของชาวตะวันตกต้องปิดกิจการลงเนื่องจากสุราหาไม่ได้ในขณะนั้น

อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากมุมมองเฉพาะคนจีน พบว่า มีการกล่าวถึงความสามารถพิเศษของยี่ก่อง อีก 1 ลักษณะ คือ ขบไล่วิญญาณ¹¹ การขบไล่วิญญาณเป็นความสามารถที่สัมพันธ์กันระหว่างโลกกายภาพกับโลกเหนือกายภาพของ “ยี่ก่อง” ทำให้มิติของ “ยี่ก่อง” มีลักษณะซับซ้อนยิ่งขึ้นกว่าบุคคลทั่วไป เรื่องเล่าดังต่อไปนี้ทำให้ “ยี่ก่อง” สามารถกลั่นสุราได้คล้ายคลึงกับเทพไดโอนิซุสของกรีก ความว่า มีเถาแก่คนหนึ่งนามว่าเถาแก่หวัง เปิดโรงกลั่นสุราแถวชานเมืองของกรุงเทพมหานคร แต่โรงงานดังกล่าวมักถูกภูติผีหลอกหลอนอยู่เป็นอาชญา ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้รสชาติของสุราไม่ดี ในเวลานั้น นามอุโฆษของ “ยี่ก่อง” ได้เลื่องลือไปทั่วกรุงเทพมหานคร แม้แต่ภูติผีได้ยินนามของเขาต่างก็ขวัญหนีดีฝ่อ เถาแก่หวังจึงเชิญให้ “ยี่ก่อง” มาที่โรงกลั่นสุรา ทำให้ภูติผีไม่กล้าสร้างปัญหาในโรงกลั่นเหล้าอีก และรสชาติของสุราก็ดีขึ้นด้วยอำนาจของ “ยี่ก่อง” ผู้วิจัยสามารถตีความอุปมานี้ได้ว่าความสามารถเหนือธรรมชาติดังกล่าวเป็นขอบข่ายอำนาจของ “ยี่ก่อง” ในเวลานั้น กล่าวคือ ตัวอักษรหวัง (王) จากนามสกุลของเถาแก่หมายถึงพระราชา สื่อความได้ถึงสถาบันพระมหากษัตริย์ “ยี่ก่อง” เป็นถึงประธานสมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会) ที่มีอำนาจมากที่สุดในกรุงเทพมหานคร ย่อมเป็นที่จับตามองของรัฐบาลและสถาบันพระมหากษัตริย์ ในขณะเดียวกันก็เป็นที่พักของชาวจีนโพ้นทะเล รัฐบาลและสถาบันพระมหากษัตริย์เช่นเดียวกัน เนื่องด้วยสมาคมลับของ “ยี่ก่อง” ได้กลายเป็นองค์กรลับของรัฐบาลสยามเพื่อปราบปรามสมาคมลับอื่น ๆ ที่มีแนวคิดเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐบาลสยามในเวลาต่อมา

2.2.4 บทบาทด้านการพนัน

ฮวยฮวย (ฮวาฮุย, 花会)¹² เป็นการพนันรูปแบบหนึ่งที่นิยมเล่นกันทางตอนใต้ของประเทศจีน เช่น เซี่ยงไฮ้ (沪) เจ้อเจียง (浙) กวางตุ้ง (粤) ยูนนาน (桂) ฯลฯ ในสมัยราชวงศ์ชิง (清) การพนันชนิดนี้ได้เข้ามาพร้อมกับชาวจีนโพ้นทะเลในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ และรุ่งเรืองยิ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การเล่นฮวยฮวย (ฮวาฮุย, 花会) ในยุคแรกใช้ภาษาจีนทั้งหมดตามถิ่นกำเนิด ทำให้คนชาติพันธุ์อื่น ๆ ในสยามประเทศที่ไม่รู้ภาษาจีนไม่สามารถเข้าร่วมเล่นการพนันดังกล่าวได้ ต่อมาได้แปลเป็นภาษาไทยขึ้นคู่กับภาษาจีน ทำให้ชาวสยามสามารถเล่นการพนันดังกล่าวไปพร้อม ๆ กับชาวจีนได้

¹⁰ ภาษาจีนต้นฉบับ “凡讲潮州话的旅客均可半价购票，如有老、贫、病、残者要求减免，均可酌情照顾甚至资助旅费。”

¹¹ ปรากฏใน จ 14

¹² ปรากฏใน ท 1, ท 2, ท 3, ท 4, ท 5, ท 7, ท 8, ท 9, ท 10, ท 11, จ 2, จ 4, จ 5, จ 6, จ 8, จ 9, จ 15, จ 16, ม 1, ม 2 และ ญ 1

จากการศึกษาเอกสารเรื่องเล่าเกี่ยวกับชีวิตประวัติของยี่กอฮงทั้งในส่วนของไทยและจีนพบความสอดคล้องกันว่า หลังจากที่ “ยี่กอฮง” เข้าร่วมสมาคมลับเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลสยามต้องการชาวจีนมาสานต่อกิจการฮวยห่วย (ฮวยฮ่วย, 花会) เดิม “ยี่กอฮง” จึงได้รับช่วงต่อ และดำเนินกิจการในฐานะประธานกรรมการบริหารโรงฮวยห่วย (ฮวยฮ่วยก่วน, 花会馆) จนกระทั่งร่ำรวยเป็นมหาเศรษฐี¹³ ส่งผลให้ “ยี่กอฮง” ได้รับการยกย่องให้เป็น “เทพหรือเจ้าพ่อแห่งการพนัน” ในกาลต่อมา

เหล่าผู้ศรัทธาหลายคนยังเชื่อว่า “ยี่กอฮง” เป็นผู้บุกเบิกการเล่นฮวยห่วย (ฮวยฮ่วย, 花会) ในประเทศไทย ซึ่งความจริงแล้วมิได้เป็นเช่นนั้น เอกสารฉบับ ท 8 มีข้อความระบุว่า ฮวยห่วย (ฮวยฮ่วย, 花会) เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื่องด้วยขณะนั้นสยามประเทศประสบปัญหาสภาพอากาศที่วิปริต หยาดน้ำฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ชาวประชาหวาดหวั่นกับการอุปโลกนโรคภัยพวกพ่อค้าวานิชย์ต่างก็กักตุนผืนไว้ ทำให้ระบบเศรษฐกิจของสยามประเทศขาดสภาพคล่อง อีกทั้งเงินตราয়รัวไหลออกไปต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศอังกฤษ ดังนั้นวิธีชักเงินกลับเข้าระบบได้เร็วที่สุดก็เห็นควรว่าจะเป็นการพนันฮวยห่วย (ฮวยฮ่วย, 花会) ที่นิยมเล่นกันมากที่สุด ณ เวลานั้น พระศรีไชยบาล (หง) ได้เป็นผู้บุกเบิกฮวยห่วย (ฮวยฮ่วย, 花会) สำนวนภาษาไทย¹⁴ โดยให้บุตรเขยที่เจนกวีเป็นผู้แปลชื่อตัวละครและเนื้อหาเป็นกลอนเก่าโดยสังเขป พร้อมทั้งประดับตัวอักษรไทยไว้ 1 อักษร/1 ตัวละครอย่างประณีต จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ห่วย ก ข” (เจริญ ตันมหาพราน, 2554, น. 11-13) และแน่นอนว่าก่อนที่ “ยี่กอฮง” จะรับช่วงต่อประกอบกิจการโรงฮวยห่วย (ฮวยฮ่วยก่วน, 花会馆) นั้น ในปี พ.ศ. 2409 “ยี่กอฮง” ที่อายุ 18 ปี อาศัยเรือเดินสมุทรเดินทางมากรุงสยามอีกครั้ง แล้วไปรับตำแหน่งเป็นเสมียนโรงบ่อนให้กับพระยาภักดีภักทรการ (เล่าก๊ิง/หลิวจีปิ่น, 刘继宾) หนึ่งในหกผู้สถาปนาโรงพยาบาลเทียนฟ้าเยวราช (天华医院) (เจริญ ตันมหาพราน, 2554, น. 28-29)

นอกจากนี้ยังมีเอกสารฝ่ายจีนอ้างว่า “ยี่กอฮง” เป็นพระสหายพนันของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว¹⁵ แต่จากการค้นคว้าเอกสารเบื้องต้นพบว่า ไม่น่าจะเป็นจริงตามเอกสารที่ฝ่ายจีนกล่าวอ้าง เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีทัศนคติเกี่ยวกับการพนันว่า “เป็นที่

¹³ ปรากฏใน ท 1, ท 3, ท 4, ท 5, ท 8, ท 11, ม 1, จ 4 และ จ 9

¹⁴ ข้อมูลจากฉบับ ท 8 สอดคล้องกับ *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๗ เรื่องตำนานการเลิกบ่อนเบี้ยและเลิกห่วย* (ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2504, น. 56-57) ความว่า “เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อปีเถาะ (พ.ศ. ๒๓๗๔) น้ำมาก เมื่อปีมโรง (พ.ศ. ๒๓๗๕) น้ำน้อยเข้าแพง ต้องซื้อเข้าต่างประเทศเข้ามาจำหน่าย คนที่ไม่มีเงินซื้อเข้ากิน ต้องมารับจ้างทำงานคิดเอาเข้าเป็นค่าจ้าง เจ้าภาษีนายอากรก็ไม่มีเงินจะส่ง ต้องเอาสินค้าใช้ค่าเงินหลวง ที่สุดจนเงินผูกปี้ก็ไม่มีเงินจะให้ ต้องเข้ามารับทำงานในกรุง ฯ จึงทรงพระราชดำริห์แถลงไปว่า เงินตราบัวเงินตราครุฑ เงินตราปราสาท ได้ทำให้ออกไปก็มาก หายไปเสียหมด ทรงสงสัยว่าคนจะเอาเงินไปซื้อผืนมาเก็บไว้ขายในนี้ จึงโปรดให้จับผืนเผาเสียเป็นอันมาก ตัวเงินก็ไม่มีขึ้นมา แลเงินหิงพระศรีไชยบาล จึงกราบทูลว่า เงินนั้นตกไปอยู่ที่ราษฎรเก็บผืนดินไว้มาก ไม่เอาออกใช้ ถ้าอย่างนี้ที่เมืองจีนตั้งห่วยขึ้นจึงมีเงินมา จึงโปรดให้เงินหิงตั้งห่วยขึ้น”

¹⁵ ปรากฏใน จ 15

“ไม่ต้องพระอภัยมณี” และยังคงมองการพนันว่า “เป็นโทษ” และ “เป็นเหตุเหนี่ยวรั้งความเจริญของบ้านเมือง” ปรากฏในพระราชพิธีสิบสองเดือน ความว่า

แต่การเล่นเบี้ยนั้น เป็นที่ไม่ต้องพระอภัยมณีมาทุก ๆ พระเจ้าแผ่นดิน เพราะฉะนั้น ควรที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการผู้ซึ่งมีความนับถือเคารพต่อพระบารมีและ พระเดชพระคุณพระเจ้าแผ่นดินสืบ ๆ กันมา ควรจะตริตรองให้เห็นโทษเห็นคุณตามที่จริง และงดเว้นการสนุก และการหาประโยชน์ในการเล่นเบี้ยนี้เสีย จะได้ช่วยกันรับราชการ ฉลองพระเดชพระคุณทะนุบำรุงแผ่นดิน เพิกถอนความชั่วในการเล่นเบี้ยซึ่งอบรมอยู่ใน สันดานชนทั้งปวงอันอยู่ในพระราชอาณาเขต เป็นเหตุจะเหนี่ยวรั้งความเจริญของ บ้านเมืองให้เสื่อมสูญไป ด้วยกำลังที่ช่วยกันมาก ๆ และเป็นแบบอย่างความประพฤติ ให้คนทั้งปวงเอาอย่าง

(จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ, พระราชพิธีสิบสองเดือน)

จากหลักฐานข้างต้น จึงสรุปได้ว่า การกล่าวอ้างว่าพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง เป็นสหายเล่นพนันฮวยห่วย (ฮวาฮ่วย, 花会) กับ “ยี่ก่อง” จึงเป็นไปได้ยาก ผู้วิจัยเข้าใจว่าในเอกสาร ดังกล่าว ผู้เล่าบรรยายด้วยมุมมองประวัติศาสตร์ชาวบ้าน (folk history) เพื่ออธิบายหรือเชื่อมโยง ความสัมพันธ์ระหว่าง “ยี่ก่อง” กับราชสำนัก เป็นการเสริมอำนาจและบารมีให้แก่ “ยี่ก่อง” แก่เหล่าผู้ศรัทธา ที่ได้รับฟังเรื่องเล่าสำนวนนี้

2.2.5 ธุรกิจและสาธารณประโยชน์

ชาวจีนแต้จิ๋ว (เงาโจว, 潮州) ส่วนมากนิยมประกอบธุรกิจ ในขณะเดียวกันหากนับถือ พระพุทธศาสนาด้วยแล้ว ก็ล้วนศรัทธาในองค์ไต่ฮองกง (ต้าเฟิงกง/大峰公, ต้าเฟิงจู่ซือ/大峰祖师)¹⁶ ด้วยจริยวัตรที่งดงามในอดีต ท่านจึงเป็นแบบอย่างให้แก่พุทธศาสนิกชนบำเพ็ญบารมีเจริญรอยตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ค้าวานิชย์ ฤๅหบดี ตลอดจนมหัศจรรย์เสนาบดี เมื่อร่ำรวยแล้ว ล้วนยินดีที่จะ ประกอบสาธารณกุศลเพื่อช่วยเหลือผู้ร่วมสังสารวัฏที่ได้รับความลำบาก

¹⁶ ไต่ฮองกง (大峰公) หรือ ไต่ฮองโจ้วซือ (大峰祖师; พ.ศ. 1881-1941) เดิมมาจากครอบครัวผู้มีฐานะดีแห่งเมือง ฮุยโจว (徽州) มณฑลอันฮุย (安徽) ฉลาดและขยันแต่เยาว์ ต่อมาได้รับราชการในตำแหน่งจินซี (进士) และดำรงตำแหน่ง นายอำเภอ (县令) เมืองหางโจว (杭州) มณฑลเจ้อเจียง (浙江) ในกาลต่อมา รับราชการอยู่เพียงไม่กี่ปีก็ทราบดีถึงความฟอนเฟะ ของราชสำนัก และไม่ประสงค์ที่จะร่วมวงสามานย์นี้ต่อไป จึงได้ละทิ้งตำแหน่งทางราชการ ไปบวชเป็นภิกษุในพระพุทธศาสนา จาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ จนกระทั่งถึงมณฑลฮกเกี้ยน (福建) และได้ประกอบคุณูปการไว้เป็นอันมาก จึงได้รับการเคารพนับถือ ในหมู่ชาวจีนฮกเกี้ยน (闽南人) ชาวจีนแต้จิ๋ว-ชาวเตา (潮汕人) และชาวจีนไหหลำ (海南人) ตลอดจนชาวจีนกลุ่มอื่น ๆ มาจนถึง ปัจจุบัน

ยี่ก่องก็ดำเนินตามแนวทางนี้เช่นเดียวกัน เมื่อประกอบธุรกิจประสบความสำเร็จร่ำรวยแล้วก็ยังยินดีประกอบกิจกรรมสาธารณประโยชน์เป็นอันมาก ธุรกิจและสาธารณประโยชน์ที่ปรากฏในประเทศไทยมีดังนี้

(1) โรงเรียนป้วยเอ็ง (เผยอิง, 培英学校)¹⁷ กรุงเทพมหานคร เกิดจากการรวมกันของโรงเรียนจีนทั้ง 4 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนชิงมิ่ง (ซินหมิน, 新民学校) โรงเรียนตงเฮว (จงหวา, 中华学校) โรงเรียนเลียงฮะ (เหลียนเหอ, 联合学校) และโรงเรียนลำเอ็ง (หนานอิง, 南英学校) ได้รับการขนานนามว่าเป็น “โรงเรียนที่ผลิตเจ้าสัวมากที่สุดในประเทศไทย” หากพิจารณาจากชื่อของโรงเรียนแล้ว ก็จะมองเห็นถึงจุดประสงค์ของผู้สถาปนาโรงเรียนที่ต้องการปลูกฝัง (培养) ให้นักเรียนเป็นผู้มีความสามารถโดดเด่นหรือขบขันพรสวรรค์ของนักเรียน (英才) ประเทศไทยมีชาวจีนแต่จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) จำนวนมาก อีกทั้งยังเป็นมหัทธนครกฤตภูมิไม่น้อย เนื่องด้วยบุคคลเหล่านี้ล้วนเติบโตและประกอบธุรกิจในสยาม จึงได้จัดการศึกษาด้านธุรกิจเพื่อฝึกฝนความสามารถให้กับลูกหลานไทยเชื้อสายจีน โดยเฉพาะกลุ่มชาวจีนแต่จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) เนื่องจากโรงเรียนป้วยเอ็ง (เผยอิง, 培英学校) เป็นโรงเรียนของชาวจีนแต่จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) จึงสอนด้วยภาษาจีนแต่จิ๋ว (เฉาโจวฮว่า, 潮州话) ต่อมาเมื่อภาษาจีนกลาง (ผู่ทงฮว่า, 普通话) เป็นที่นิยมมากขึ้น ทางโรงเรียนป้วยเอ็ง (เผยอิง, 培英学校) จึงได้เปลี่ยนหลักสูตรการสอนเป็นภาษาจีนกลาง โรงเรียนป้วยเอ็ง (เผยอิง, 培英学校) สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2463 จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา 100 กว่าปีแล้ว มีประวัติศาสตร์อันรุ่งโรจน์และมีส่วนช่วยสนับสนุนการศึกษาของประเทศไทยเป็นอันมาก

(2) มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง (เป้าเต๋อถาง, 报德堂)¹⁸ เป็นองค์กรการกุศลของชาวจีนที่เป็นตัวแทนและมีบรรทัดฐานมากที่สุดในประเทศไทย “ยี่ก่อง” พร้อมด้วยผู้ใจบุญอีก 12 ท่าน ระดมทรัพย์กันซื้อที่ดินสองผืน ผืนแรกคือผืนข้าง ๆ คุกหาสน์ตัวโปต๋อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) อีกผืนหนึ่งคือผืนข้าง ๆ วัดคณิกาผล มาสร้างเป็นมูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง (เป้าเต๋อถาง, 报德堂) ต่อมาในปี พ.ศ. 2479 ได้ยื่นขอจดทะเบียนเป็น “มูลนิธิป่อเต็กตึ๊งจีนโพ้นทะเลสยาม (暹罗华侨报德善堂)” แต่ผู้คนก็ยังเรียกติดปากเหมือนเดิมว่า “มูลนิธิป่อเต็กตึ๊ง (เป้าเต๋อถาง, 报德堂)” ภารกิจหลักคือการดำเนินกิจกรรมการกุศลให้แก่สังคม เช่น การบริการทางการแพทย์ การจัดการศพไร้ญาติ การบรรเทาความยากจน เจกเช่นเดียวกับการบรรเทาความยากจนขององค์ไต้ฮงกง (ต้าเฟิงกง, 大峰公) ในอดีต

(3) บริษัท เรือเมล์จีนสยามทุน จำกัด¹⁹ บริษัทแห่งนี้เป็นบริษัทขนส่งทางทะเลแห่งแรกที่ชาวสยามสถาปนาขึ้นโดยมี “ยี่ก่อง” เป็นผู้ดำเนินการ สมัยนั้นผู้คนเรียกเรือประเภทนี้ว่า เรือหัวแดง (อั้งเถ่าจื้ง/หงโถวฉวน, 红头船) ก่อนหน้านี้นี้มีบริษัทที่คล้าย ๆ กันในสยามประเทศ แต่ก็เป็นของชาติตะวันตกทั้งหมด (พระราชทานอำนาจพิเศษแก่บริษัทเรือเมล์จีนสยามทุนจำกัด, 2451)

¹⁷ ปรากฏใน ท 1, จ 1, จ 4, จ 5, จ 8, จ 9, จ 10 และ จ 13

¹⁸ ปรากฏใน ท 3, ท 5, ท 8, ท 10, จ 4, จ 5, จ 9, และ จ 13

¹⁹ ปรากฏใน ท 6, ท 7, ท 9, ท 10, จ 1, จ 4, จ 5, จ 6, จ 8, จ 10, จ 13, จ 15, จ 16, และ จ 17

(4) ธนาการ²⁰ ธนาการในประเทศไทยส่วนมากสถาปนาขึ้นโดยกลุ่มชาวจีนโพ้นทะเล มหัทธนะคฤหบดี โดยมากจะนิยมประกอบกิจการดังกล่าวไปพร้อม ๆ กับกิจการอื่น ๆ ด้วย คนจำนวนหนึ่งจึง “เชื่อ” ว่า “ยี่กอฮง” ก็อาจจะเคยประกอบธุรกิจธนาการเหมือนกับผู้ค้าพาณิชย์รายอื่นเช่นกัน จากข้อมูลการสัมภาษณ์เบื้องต้นพบว่าเหล่าผู้ศรัทธา “ยี่กอฮง” ที่มีเชื้อสายจีนแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州人) กล่าวสอดคล้องกันว่าธนาการเป็นธุรกิจ “เจ็กอ๊ก (จีเอ้อ, 积恶)” ประเภทหนึ่งที่ดำรงอยู่ได้ด้วยการกินดอกเบี้ย โดยเฉพาะดอกเบี้ยจากผู้ยากไร้ เป็นการสังฆบาปทางหนึ่ง ดังนั้นเหล่าผู้ศรัทธา “ยี่กอฮง” จึง “ไม่เชื่อ” ว่านักธุรกิจใจบุญอย่าง “ยี่กอฮง” จะเคยประกอบธุรกิจสังฆบาป (เจ็กอ๊ก; 积恶) เช่นนี้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีธนาการหลายแห่งที่สถาปนาขึ้นโดยชาวจีนแต้จิ๋ว (潮州人) อีกทั้งยังมีประวัติศาสตร์ยาวนานและเป็นที่ยอมรับ เช่น ธนาการกรุงเทพ ธนาการกสิกรไทย เป็นต้น

นอกจากในประเทศไทยแล้ว “ยี่กอฮง” ยังได้ประกอบธุรกิจและดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ในเมืองแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州) ประเทศจีน ถึงแม้ว่าตั้งแต่กลับมาสยามจะยังไม่มีโอกาสกลับไปประเทศจีนอีกเลยก็ตาม แต่ก็อุทิศตนเพื่อประกอบคุณงามความดีและเผยแพร่การกุศลมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินสยามหรือแผ่นดินจีน

(1) โรงเรียนแต้ย้ง (จื่อหย่ง, 智勇学校)²¹ เป็นโรงเรียนเพียงแห่งเดียวที่ “ยี่กอฮง” สถาปนาขึ้นในประเทศจีน “ยี่กอฮง” บริจาคทรัพย์เพื่อสร้างโรงเรียนแห่งนี้ขึ้นในปี พ.ศ. 2459 (Chaoshan Baike Quanshu Bianji Weiyuanhui, 1994, p. 12)

(2) ซ่อมเชื่อน²² ในศักราชหมินกั๋ว (民国) ปีที่ 7 (พ.ศ. 2461) ได้เกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ในเมืองแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州) ชัวเถา (ชั่นโถว, 汕头) และสถานที่อื่น ๆ เมื่อเวลา 14:30 น. ของวันที่ 13 กุมภาพันธ์ เป็นเหตุให้เชื่อนได้รับความเสียหาย เมื่อ “ยี่กอฮง” ได้ยินข่าวจึงส่งคนจากสยามไปจีนทันทีเพื่อบริจาคทรัพย์ซ่อมแซมเชื่อน (Xie Yi, 1985, p. 269)

(3) บริจาคทรัพย์เข้ากองทัพปฏิวัติ (革命军)²³ หลังจากการกล่าวสุนทรพจน์ของ ดร.ซุนยัตเซ็น (孙逸仙博士) ในกรุงเทพมหานคร “ยี่กอฮง” ได้บริจาคทรัพย์จำนวน 4,000 เหรียญ เพื่อเป็นทุนสนับสนุนกองทัพปฏิวัติโค่นชิงพื้นหมิง (反清复明革命军) ซึ่งในการนี้ชาวจีนคนอื่น ๆ ก็ร่วมกันบริจาคด้วย แต่ยอดบริจาคของ “ยี่กอฮง” นั้นสูงที่สุด “ถ้าจะพิจารณาตามส่วนที่ออกเงินช่วยในครั้งนั้นแล้ว ผู้ที่ได้ออกเงินอย่างสูง ก็คือ จินฮง ๔,๐๐๐ เหรียญ หลวงโสภณเพ็ชรรัตน์ ๒,๐๐๐ เหรียญ ง่วนฮวดเสง ๒,๐๐๐ เหรียญ พระเจริญราชชน ๑,๒๐๐ เหรียญ เพราะฉะนั้นถ้าจะได้ก็ควรจะเป็นสามชื่อข้างบนนั้นก่อน เห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าคงจะไม่จริงเป็นแน่” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2452)

²⁰ ปรากฏใน ท 6, ท 9, ท 10, จ 4, จ 5, จ 6, จ 8, จ 9, จ 13, จ 15 และ จ 16

²¹ ปรากฏใน ท 2, ท 3, ท 10, จ 1, จ 4, จ 6, จ 8, จ 9, จ 10, จ 12, จ 13, จ 16, ต 1, และ ญ 1

²² ปรากฏใน ท 2, ท 3, ท 7, ท 9, ท 10, ม 2, จ 1, จ 4, จ 5, จ 10, จ 11, จ 12, จ 13, จ 16 และ ต 1

²³ ปรากฏใน ท 2, ท 5, ท 6, ท 8, ม 2, จ 1, จ 5, และ จ 16

นอกจากนี้ยังมีธุรกิจและสาธารณประโยชน์ที่พบในเรื่องเล่าสำนวนไทย พบเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น มีทั้งหมด 5 แห่งด้วยกัน ดังนี้

(1) โรงเรียนเฮวเอ็ง (หฺวาวอิง, 华英学校)²⁴ ปัจจุบันชื่อว่าโรงเรียนชองฟ้าชินเชิงวณิชบำรุง (崇华新生华立学校) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นโรงเรียนจีนแห่งแรกของจังหวัดเชียงใหม่ สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2444 (โรงเรียนชองฟ้าชินเชิงวณิชบำรุง, ม.ป.ป.) การสถาปนาโรงเรียนเฮวเอ็ง (หฺวาวอิง, 华英学校) อาจเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่ “ยี่กอฮง” ครั้งหนึ่งเคยเดินทางขึ้นเหนือสู่จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากจะยื่นขอดำเนินการประกอบธุรกิจค้าไม้และสัมปทานป่าไม้แล้ว ยังได้พบรักกับ “นางเจียน” ที่นี้ด้วย

(2) โรงเรียนอนุวัฒน์ศึกษาการ²⁵ สถานศึกษาแห่งนี้เป็นโรงเรียนไทยเพียงแห่งเดียวที่ “ยี่กอฮง” เป็นผู้สถาปนา ได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัจจุบันคือโรงเรียนโยธินบูรณะ

(3) โรงเรียนจีนปากน้ำโพ (北榄坡华校)²⁶ ในบรรดาโรงเรียนทั้งหมดที่ “ยี่กอฮง” สถาปนาขึ้น มีโรงเรียนนี้เพียงแห่งเดียวที่หลักฐานคลุมเครือ เมืองปากน้ำโพเป็นนามเดิมและเป็นนามอำเภอหนึ่งของ จังหวัดนครสวรรค์ ในปัจจุบันจังหวัดนครสวรรค์ไม่ปรากฏนามโรงเรียนจีนปากน้ำโพ (北榄坡华校) แต่มีนามที่ใกล้เคียงกันอีกแห่งหนึ่ง คือ โรงเรียน (ปากน้ำโพ) ประชานุเคราะห์ (北榄坡同德学校) และยังเป็นโรงเรียนจีนอีกด้วย แต่จากการตรวจสอบประวัติของโรงเรียนดังกล่าวพบว่าโรงเรียนประชานุเคราะห์เกิดจากการระดมทรัพย์ร่วมกันของชาวจีนในจังหวัดนครสวรรค์ โดยเฉพาะชาวจีนแต้จิ๋ว (潮州人) แต่ไม่ปรากฏรายละเอียดของผู้ร่วมบริจาค (Prachanukraw Pkh, 2561)

(4) สะพานสงอุทิศ²⁷ ในกาลรื้อกำแพงพระนครระหว่างประตูของกุตบริเวณวัดสังเวชวิศยาราม ได้วางแผนซ่อมสะพานไม้ที่ข้ามคลองบางลำภูกว้าง 10 ศอก รอบพระอาราม เป็นสะพานหล่อเสาคอนกรีตที่ปูด้วยไม้สักกว้าง 6 ศอก เจ้าพระยายมราช (บัน สุขุม) เสนาบดีกระทรวงนครบาลในสมัยนั้นสั่งให้นายอี.จี. โกโล (Mr. E.G. Gallo) เป็นนายช่างใหญ่ ส่วนเงินค่าสร้างสะพาน “ยี่กอฮง” ออกค่าใช้จ่ายทั้งหมด จึงได้ตั้งนามสะพานว่า “สะพานสงอุทิศ” (เจริญ ตันมหาพราน, 2554, น. 184; คัดลอกจาก *บันทึกของพระยาทิพโกษา*)

(5) สภากาชาดสยาม²⁸ ครั้งหนึ่ง “ยี่กอฮง” เคยบริจาคทรัพย์ร่วมสร้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ ตามคำไว้อาลัยของสภากาชาดไทยแก่พระอนุพัชรราชนิยมนว่า

²⁴ ปรากฏใน ท 8, ท 9 และ ท 10

²⁵ ปรากฏใน ท 8

²⁶ ปรากฏใน ท 9

²⁷ ปรากฏใน ท 9

²⁸ ปรากฏใน ท 9

พระอนุวัณราชนิยมนเป็นสมาชิกกิตติมศักดิ์เลขที่ 9 แต่วันที่ 6 กรกฎาคม พ.ศ. 2461 โดยได้บริจาคเงินจำนวน 10,000 บาท ในการสร้างโรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ พระอนุวัณราชนิยมน ได้รับเหรียญกาชาดสมนาคุณชั้นที่ 1 วันที่ 31 มกราคม พุทธศักราช 2461 และถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 5 มีนาคม พุทธศักราช 2479 ขอเดชะ กุศลกรรมที่ได้บำเพ็ญช่วยเหลือกิจการของสภากาชาดสยามมาแล้วนั้น จงช่วยตามสนอง พระอนุวัณราชนิยมน (สง เตชะวณิข) ในประสพสุขารมณในปรภพตามควรเทอญ
(เจริญ ตันมหาพราณ, 2554, น. 191)

ธุรกิจและสาธารณประโยชน์ที่พบเฉพาะในเรื่องเล่าสำนวนจีน ก็ปรากฏเฉพาะในประเทศจีน เช่นเดียวกัน “ยี่กอฮง” ได้ร่วมบริจาคทรัพย์สร้างโรงพยาบาลทั้ง 2 แห่ง ดังนี้

(1) บริจาคทรัพย์แก่โรงพยาบาลกาชาดแต้จิ๋ว (潮州红十字医院)²⁹ ต่อมาเปลี่ยนนามเป็น “โรงพยาบาลเต๋ยอ้ง (เจาอัน, 潮安医院)” และ “โรงพยาบาลศูนย์เมืองแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州市中心医院)” ในปัจจุบัน โรงพยาบาลแห่งนี้สถานปนาขึ้นในปี พ.ศ. 2465 โดยสภากาชาดจีนสาขาเมืองแต้จิ๋ว (中国红十字会潮州分会) ปัจจุบันมีห้องผ่าตัดห้องหนึ่งนามว่า “ลั้งซัง (หลันเจิน, 兰臣)” ซึ่งเป็นหนึ่งในบุคคล มีชื่อเสียงที่ร่วมบริจาคของประเทศไทย ยังมีผู้บริจาคท่านอื่นอีก เช่น แต้ตี้ย้งหรือ “ยี่กอฮง” (เจิ้งจื่อหยง, 郑智勇/เออร์เกอเฟิง, 二哥丰) ไหนเคอไต (ไล่ฉวีไต, 赖渠岱) จุยาเซ่งล่า (เซี่ยชงหนัน, 谢松楠) โอวบึงโฮ่ว (หูเหวินหู่, 胡文虎) ตังจีทัง (เจินจีถาง, 陈济棠) เป็นต้น (Xu Yongguang et al., 2011, p. 20)

(2) บริจาคทรัพย์ร่วมสร้างโรงพยาบาลพระกิตติคุณ (福音医院) ในมณฑลกว่างตุงมีโรงพยาบาลพระกิตติคุณ (福音医院)³⁰ อยู่ 2 แห่ง ได้แก่ โรงพยาบาลพระกิตติคุณแต้จิ๋ว (福音医院)

ใน พ.ศ. 2435 คณะเพรสไบทีเรียนแห่งอังกฤษ (英国英兰长老会) ได้ส่งนายวิลเลียม เบิร์นส์ (William Burns, 宾为邻) บาทหลวงชาวอังกฤษพร้อมคณะมารับบริจาคที่อำเภอลำเกว (หนานกวน, 南关) เมืองแต้จิ๋ว (เจาโจว, 潮州) เพื่อสร้างโรงพยาบาล และสถาปนานามโรงพยาบาลครั้งแรกว่า “โรงพยาบาลวิลเลียมเบิร์นส์เมโมเรียล (宾为邻纪念医院)” ต่อมาในปี พ.ศ. 2439 ได้เปลี่ยนนามเป็น “โรงพยาบาลพระกิตติคุณแต้จิ๋ว (福音医院)” (Yu Guang, 1990, p. 433) และในปัจจุบันไม่ปรากฏโรงพยาบาลแห่งนี้แล้ว

ในฉบับ จ 9 ได้เล่าว่าในปี พ.ศ. 2459 “ยี่กอฮง” บริจาคทรัพย์เพื่อสถาปนาโรงพยาบาลพระกิตติคุณแต้จิ๋ว (福音医院) และโรงเรียนแต้ย้ง (จื่อหยง, 智勇学校) แต่โรงพยาบาลพระกิตติคุณแต้จิ๋ว (福音医院) เริ่มรับบริจาคตั้งแต่ปี พ.ศ. 2435 และเปลี่ยนนามไปตั้งแต่ปี พ.ศ. 2439 ดังนั้นช่วงเวลาที่ “ยี่กอฮง” บริจาคทรัพย์เพื่อสถาปนาโรงพยาบาลพระกิตติคุณแต้จิ๋ว (福音医院) จึงไม่สอดคล้องกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์

²⁹ ไม่ปรากฏในฉบับใด ๆ ผู้วิจัยค้นพบขึ้นภายหลังด้วยตนเอง

³⁰ ปรากฏใน จ 8, จ 9 และ จ 14

อีกแห่งคือ โรงพยาบาลพระกิตติคุณชาวเถา (ซันโถว, 汕头福音医院) โรงพยาบาลแห่งนี้สถาปนาขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2406 ในขณะที่ “ยี่กอฮง” เพิ่งอายุได้เพียง 12 ปี ดังนั้นจึงเป็นไปได้ในข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์เช่นเดียวกัน

2.2.6 เกียรติยศอันสูงส่งเป็นรางวัล

ปรากฏร่วมกันทั้งไทยและจีนมีดังนี้

(1) ประธานสมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会)³¹ สมาคมลับหรือฮงยี่ (หงจี้, 洪字) เป็นองค์กรที่ชาวจีนแผ่นดินใหญ่ตลอดจนชาวจีนโพ้นทะเลสถาปนาขึ้น เพื่อการปฏิวัติโค่นชิงพื้นหมิง (反清复明革命) อย่างลับ ๆ มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น สมาพันธ์แดง (红帮) สมาคมสามห่วง (三合会/三河会) สมาคมฟ้าดิน (天地会) ฯลฯ สมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会) มีขนาดใหญ่และมีอำนาจมากที่สุดในประเทศไทยมหานคร สัมพันธ์ใกล้ชิดกับ “ยี่กอฮง” เป็นอันมาก มีอาชญากรรมถึงเสียคนมิได้ ต้องทำความเข้าใจว่า ขณะที่ “ยี่กอฮง” ในวัยรุ่นได้เดินทางไปพำนักอยู่ที่เมืองแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州) และเห็นความเสื่อมโทรมและการฉ้อฉลจากการบริหารของรัฐบาลชิง (清朝政府) อยู่เนื่อง ๆ จึงเป็น “สารตั้งต้น” ของปณิธานการปฏิวัติโค่นชิงพื้นหมิง (反清复明革命) เพื่อกู้ชาติฮั่น (汉族) จาก “อนารยชน” แมนจู (หม่านจู, 满族) และเมื่อ “ยี่กอฮง” เดินทางกลับมายังกรุงสยาม ก็เข้าร่วมกับสมาคมลับในประเทศไทย จากนั้นได้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำหมายเลข 2 ของสมาคมลับในกาลต่อมา หลังจากที่ผู้นำหมายเลข 1 เสียชีวิตไป “ยี่กอฮง” ยังคงดำรงตำแหน่งรองประธานฯ ในภาคทฤษฎี แต่ได้ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งประธานฯ ในภาคปฏิบัติเป็นที่เรียบร้อยแล้ว

หลังจากที่ “ยี่กอฮง” ดำรงตำแหน่งเป็น “ประธานสมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会)” ทำให้เกิดข้อสงสัยขึ้นว่าในเมื่อ “ยี่กอฮง” เป็นผู้นำหมายเลข 2 แล้วใครคือผู้นำหมายเลข 1 เมื่อวันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2409 กองกำลังสุดท้ายของอาณาจักรไท่ผิงเทียนกว่อ (太平天国) ที่เมืองจยาอิ่ง (嘉应; ปัจจุบันคือเมืองเหมยโจว 梅州) ได้ปริศนาการไป นายพลระบือนามคังหวังวังไห่หยาง (康王王海洋) เสียชีวิตจากสงครามในครั้งนี้ เหล่าทหารที่รอดชีวิตต่างหนีกันไปคนละทิศคนละทาง (Luo Ergang, 1991, pp. 2155-2160) และในทหารบางส่วนที่ลี้ภัยเข้าสยามมีผู้นำคนหนึ่งนามว่า “ตัวกอมาง (ต้าเกอหมาง, 大哥莽)”³² ชายผู้นี้ได้สถาปนาสมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会) ขึ้นและดำรงตำแหน่งประธานฯ ในกาลต่อมา ส่วน ลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢) นั้น มีลักษณะของตัวละครและการดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกับ ตัวกอมาง (ต้าเกอหมาง, 大哥莽) เล่าว่าในปี พ.ศ. 2412 นายพลลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢)³³ ได้หลบหนีเข้าสู่สยามมาพึ่งบารมีของสมาคมลับในพื้นที่ ลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢) ทราบว่า “ยี่กอฮง” มีทั้งความกล้า (勇) และความยุติธรรม (义) อยู่ในคนคนเดียวกัน จึงทาบตามมาให้เป็นผู้ช่วยด้วยตนเอง ทั้ง แต่เอ็กฮง (郑义丰, ยี่กอฮง) และลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢) ล้วนเป็นคนบ้านเดียวกัน กล่าวคือ เป็นทั้งคนจีนและคนแต้จิ๋ว (潮州) เหมือนกัน จึงเข้าร่วม

³¹ ปรากฏใน ท 9, ท 10, จ 1, จ 4, จ 5, จ 6, จ 8, จ 9, จ 13, จ 15, จ 16, จ 17 และ ม 1

³² ปรากฏใน ท 8, ท 9, ท 10, ม 1, จ 1, จ 4, จ 5, จ 6, จ 8, จ 9, จ 13, จ 15, จ 16, จ 17, และ ญ 1; จ 13 ใช้นามว่า “หลินหมาง (林莽)”

³³ ปรากฏใน ม 2

สมาคมลับอั้งมั้งฟ้าดิน (天地洪门会) เนื่องจากเป็นผู้ช่วยของหลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢) จึงได้รับฉายาว่าเป็น “ยี่ก้อง (二哥丰)”

จากการวิเคราะห์ข้างต้น พบว่าผู้นำหมายเลข 1 เป็นบุคคลที่มีตัวตนจริงในประวัติศาสตร์ แต่ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดในปัจจุบันว่า “ตัวกอม่าง (ต้าเกอหมาง, 大哥莽)” คือคนเดียวกันกับผู้นำหมายเลข 1 ของสมาคมลับคณะสามแต้ม (三点会) อีกทั้งเรื่องของนายพลหลู่ฟง (หลู่เฟิง, 鲁逢) ยังมีลักษณะจับแพะชนแกะ กล่าวคือ ไม่ทราบสาเหตุของการลี้ภัยเข้าสู่สยามที่แน่ชัดของนายพลท่านนี้ และไม่ใช่คนเดียวกับกับนายพลคังหวังวังไห่หยาง (康王王海洋) เนื่องจากระยะเวลาของเหตุการณ์ห่างกันถึง 3 ปี แต่ก็อาจจะเป็นกลุ่มทหารที่เข้ามาพร้อมกันหรือคนเดียวกันกับ ตัวกอม่าง (ต้าเกอหมาง, 大哥莽) ก็ได้ ถึงแม้ว่าเรื่องเล่าของทั้งสองคนจะไม่ชัดเจนในบริบททางประวัติศาสตร์ แต่ถ้าตีความในทางอุปลักษณ์หรืออุปมานิทัศน์ก็สามารถเข้าใจได้ว่า ผู้เล่าพยายามเชิดชูคุณลักษณะเหนือชั้นของ “ยี่ก้อง” ที่กล้าหาญ ผดุงความยุติธรรมและฟังฟังได้ และขับเน้นอัตลักษณ์ของคนบ้านเดียวกัน เพราะผู้เล่าในฉบับนี้เป็นชาวจีนโพ้นทะเลแต่จิ่ว (เฉาโจว, 潮州) ในประเทศมาเลเซีย จึงผูกเรื่องดังกล่าวขึ้น

(2) ราชทินนามและบรรดาศักดิ์ไทย³⁴ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานราชทินนามและบรรดาศักดิ์แก่ “ยี่ก้อง” เป็น “พระอนุวัฒน์ราชนิยม” หรือเรียกย่อว่า “คุณพระ” ถือเป็นตำแหน่งขุนนางระดับสูงรองจาก “พระยา” และ “เจ้าพระยา” คำว่า “ราชนิยม” หมายถึง ผู้เป็นที่รักของพระราชา เมื่อพิจารณาเพียงเล็กน้อยก็สามารถทราบถึงความโปรดปรานของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่มีต่อ “ยี่ก้อง” ในเบื้องต้นได้ ไม่เพียงเท่านั้น “ยี่ก้อง” ยังเป็นชาวจีนคนแรกที่ได้รับพระราชทานนามสกุล “เดชวณิช” อีกด้วย

(3) บรรดาศักดิ์จีน³⁵ ครั้งหนึ่ง “ยี่ก้อง” เคยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็น “หรงลี่ต้าฟู่ (荣禄大夫)” จากพระจักรพรรดิแห่งราชวงศ์ชิง (清朝) อันเนื่องมาจากคุณูปการซ่อมเขื่อน ในเนื้อหาแต่ละฉบับที่ปรากฏประเด็นนี้เล่าแตกต่างกันพอสมควร เช่น ในฉบับ ท 11 “ยี่ก้อง” เป็นขุนนางระดับสี่ ในฉบับ จ 7 เล่าว่าเป็นขุนนางระดับสองสวมมาลัยอดแหลมหางฟู่ (顶戴花翎) เป็นต้น บนป้ายหลุมศพของ “ยี่ก้อง” ที่ประเทศจีนได้เขียนข้อความไว้ว่า “สุสานบิดาตระกูลแต่ หรงลี่ต้าฟู่ตั๋ง บิดาผู้ล่วงลับ”³⁶ ด้วยเช่นกัน

ตามข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์จีนแล้ว ขุนนางตำแหน่งหรงลี่ต้าฟู่ (荣禄大夫) ในแต่ละสมัยมีระดับที่ไม่เท่ากัน แต่ตั้งแต่สมัยพระจักรพรรดิเฉียนหลง (乾隆皇帝) เป็นต้นมา ระดับของบรรดาศักดิ์ดังกล่าวคงที่จวบจนสิ้นสุดสมัยราชวงศ์ชิง (清朝) ในตำราประมวลกฎหมายการเมืองต้าชิง 《大清会典》กล่าวว่า “เริ่มจากขุนนางระดับหนึ่งได้รับบรรดาศักดิ์หรงลี่ต้าฟู่ ปรียาเป็นฐยิณระดับหนึ่ง”³⁷ (Yang Yifan &

³⁴ ปรากฏใน ท 3, ท 5, ท 7, ท 8, ท 11, จ 5, จ 6, จ 8, จ 9, จ 10, จ 12, จ 13, จ 16, ม 1, ม 2 และ ต 1

³⁵ ปรากฏใน ท 2, ท 3, ท 7, ท 9, ท 10, จ 1, จ 4, จ 5, จ 10, จ 11, จ 12, จ 13, จ 16, ม 2 และ ต 1

³⁶ ภาษาจีนต้นฉบับ “祖考荣禄大夫智勇郑公墓”

³⁷ ภาษาจีนต้นฉบับ “从一品官封荣禄大夫，妻一品夫人。”

Song Beiping, 2018, p. 299) เนื่องจาก “ยี่กอฮง” เกิดหลังพระจักรพรรดิเฉียนหลง (乾隆皇帝) ดังนั้น ตำแหน่งทรงลิ่วต้าฟู่ (荣禄大夫) ที่ “ยี่กอฮง” ได้รับ ต้องเป็นขุนนางระดับหนึ่งที่ดีถือว่าเป็นขุนนางระดับสูงที่สุดฝ่ายเสนาบดี (文官) ที่น่าแปลกคือไม่มีฉบับใดเลยที่เล่าว่า “ยี่กอฮง” เป็นขุนนางระดับหนึ่งฝ่ายเสนาบดี

หากพิจารณาจากรูปถ่ายของ “ยี่กอฮง” ที่สวมชุดขุนนางจีน ตำแหน่งตรายศ (补子) บนเสื้อคลุมปรากฏลายนกกระเรียนทอง (金鹤纹) ในตำราประมวลกฎหมายการเมืองต้าชิง 《大清会典》 กล่าวว่า “ตรายศขุนนางระดับหนึ่งฝ่ายเสนาบดีใช้ชนกกระเรียน”³⁸ (Yang Yifan & Song Beiping, 2018, p. 141) และฐานของส่วนยอดมาลาในเครื่องแบบทางการ (朝服) ทั้งฤดูร้อนมาลา (夏朝冠) และฤดูหนาวมาลา (冬朝冠) ของขุนนางตั้งแต่ระดับหนึ่งถึงแปด ล้วนประดับด้วยทองโปรงแกะสลัก หากเป็นขุนนางระดับหนึ่ง ส่วนตัวยอดแบ่งออกเป็น 2 ชั้น ชั้นบนประดับด้วยทับทิม ชั้นกลางประดับด้วยไข่มุกตะวันออก³⁹ (Yang Yifan & Song Beiping, 2018, pp. 140-141) แต่ในรูปถ่ายไม่ปรากฏส่วนตัวยอดของมาลา

ภาพที่ 1

“ยี่กอฮง” สวมเครื่องแบบทางการขุนนางจีนฝ่ายเสนาบดี⁴⁰

แต่ด้วยเหตุผลทั้งหมดทั้งมวลที่กล่าวมาข้างต้น ก็ยังไม่พบเอกสารราชการจีนสมัยราชวงศ์ชิง (清朝) ที่เกี่ยวข้องกับการแต่งตั้งบรรดาศักดิ์ของ “ยี่กอฮง” ซึ่งเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สุด

³⁸ ภาษาจีนต้นฉบับ “补服文职一品用鹤;”

³⁹ ภาษาจีนต้นฉบับ “品官一品至八品均镂金为顶。一品上用红宝石, 中饰东珠。”

⁴⁰ ได้รับจากคุณแซนด์ แชนวิชา มุตตามระ เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2561

2.2.7 พิธีศพ⁴¹ ในเรื่องเล่าพิธีศพของยี่ก่อง ยี่ก่องได้สังเสียไว้ก่อนว่าตนปรารถนาจะกลับไปฝังที่บรรพบุรุษภูมิ ดังนั้นพิธีศพของ “ยี่ก่อง” จึงจัดขึ้นแบบจีน

เมื่อ “ยี่ก่อง” ถึงแก่กรรม ณ ประเทศไทย วงศาคณาญาติก็ร่วมกันปรึกษาหาฤกษ์จัดการงานศพ ด้วยฐานะคุณพระผู้จงรักภักดี ทางญาติมีสิทธิยื่นขอพระราชทานเพลิงศพที่วัดเทพศิรินทราวาส ซึ่งเป็นวัดหลวงที่ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่นิยมใช้เป็นที่พักศพพิธีฌาปนกิจศพมาตั้งแต่โบราณได้ แต่ทางญาติประกอบพิธีเพียงรดน้ำศพขึ้นในคฤหาสน์ตัวไปต่อย (ต้าฟู่ตี้, 大夫第) พร้อมลงประกาศมรณกรรมในหนังสือพิมพ์จงหวารื่อเป้า/ตงเฮวหยิกป้อ 《中华日报》 ในวันที่ 6 มีนาคม พ.ศ. 2480 (Hong Lin & Li Daogang, 2006, p. 253) กอปรด้วยคำสั่งเสียครั้งสุดท้ายของผัวายชนม์ บุตรชายทั้งห้าคนของ “ยี่ก่อง” จึงนำร่างไว้ริ้วฉันทลงเรือกลับไปพำนักร้อยอย่างสงบในบรรพบุรุษภูมิที่เมืองแต้จิ๋ว (เฉาโจว, 潮州)

ในปี พ.ศ. 2493 ประเทศจีนเริ่มดำเนินนโยบาย “การปฏิรูปที่ดิน (土地改革)” เมื่อทนาย “ยี่ก่อง” ผังไทยได้รับทราบข่าวเกี่ยวกับเหตุการณ์นี้ ก็รีบติดต่อญาติทางประเทศจีน เพื่อหาฤกษ์หลุมศพ “ยี่ก่อง” กับรัฐบาลจีนท้องถิ่นทันที เนื่องด้วยคุณูปการซ่อมแซมเมื่อกาลก่อน ทำให้ “คฤหาสน์” ของ “ยี่ก่อง” ที่ประเทศจีนยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน

2.2.8 ความเชื่อว่าร่ำรวยเพราะเทพประทาน

เรื่องเล่า “ยี่ก่อง” ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อว่ายี่ก่องร่ำรวยเพราะเทพประทานนั้น ปรากฏเฉพาะในมุมมองของคนจีนโดยมีข้อความเล่าว่า ขณะที่ยี่ก่องเร่ร่อนอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีสภาพหมดอาลัยตายอยาก หมดทางหาเลี้ยงชีพแก่ตน จึงตัดสินใจกระโดดลงแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อปลิดชีวิตตน แต่ขณะที่กำลังจะกระโดดนั้น ยี่ก่องสะดุดกระเป๋าดูเงินหนึ่งใบหนึ่ง เมื่อเปิดกระเป๋าดูเงินแล้วพบว่าข้างในเต็มไปด้วยทรัพย์สินเงินทองและเพชรนิลจินดาที่ไฉ่ซินเอี้ยะ (ไฉ่เซินเหย, 财神爷)⁴² ประทานมาให้ เขาจึงได้นำทรัพย์สินนั้นไปประกอบธุรกิจจนร่ำรวยมหาศาล และบรรดาศักดิ์ที่ยี่ก่องได้รับในกาลต่อมาก็เกิดจากอำนาจของไฉ่ซินเอี้ยะ (ไฉ่เซินเหย, 财神爷) เช่นเดียวกัน ประเด็นนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่าน่าจะสามารถตีความเชิงอุปมาได้ว่าผู้เล่าพยายามอธิบายเหตุแห่งความร่ำรวยและบรรดาศักดิ์ที่ได้รับมาในต่างแดนของ “ยี่ก่อง” ด้วยรสนิยมของจีน เนื่องจากผู้เล่าไม่ทราบถึงเรื่องราวตามความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับ “ยี่ก่อง” ในประเทศไทย

2.3 คุณลักษณะสำคัญที่ทำให้ยี่ก่องเป็นวีรบุรุษในมุมมองคติชนวิทยา

แม้ภาพลักษณ์ของยี่ก่องจะเป็นผู้ที่ประกอบธุรกิจสีเทา เป็นเทพเจ้าแห่งการพนัน แต่จากการศึกษาชีวประวัติของยี่ก่องจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งจากสำนวนไทยและสำนวนจีนข้างต้นนั้น สะท้อนให้เห็นถึงคุณลักษณะสำคัญของยี่ก่อง ที่สอดคล้องกับทฤษฎีวิรบุรุษทางคติชนวิทยา โดยยี่ก่องมีคุณสมบัติที่สำคัญที่วีรบุรุษพึงมี ได้แก่ ความเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวมตามนิยามคำว่า “วีรบุรุษ” ของโจเซฟ

⁴¹ ปรากฏใน ท 3, ท 5, ท 7, ท 10, จ 6, จ 16

⁴² ปรากฏใน จ 14

แคมป์เบลล์ ความเสียสละประโยชน์แห่งตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ยือกองได้กระทำนั้น เห็นได้ชัดเจนแจ่มแจ้งจากการสร้างสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ทั้งในประเทศไทยและในประเทศจีนจำนวนมาก นอกจากนี้ยีกองยังเป็นผู้มีความเมตตา ช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก และยอมเสี่ยงช่วยเหลือชาวบ้านแม้ต้องขัดอำนาจรัฐ

ความเสียสละอุทิศตนเพื่อส่วนรวมอย่างใหญ่หลวงนี้ จึงเป็นคุณสมบัติเด่นที่สำคัญที่ลดทอนภาพจำเกี่ยวกับบทบาทด้านกิจการโรงหวย เจ้าภาษีอากรฝิ่น หรือการตั้งสมาคมลับ แม้ว่าในช่วงก่อนที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจะขึ้นครองราชย์ การพนัน ฝิ่น และการตั้งสมาคมลับล้วนยังไม่ผิดกฎหมาย แต่ก็เป็นที่โทษและขัดกับศีลธรรมทางศาสนา ในปัจจุบันทั้งการพนัน ฝิ่น และการตั้งสมาคมลับหรืออั้งยี่ (หงจี, 红字) ซ่องโจรล้วนเป็นเรื่องผิดกฎหมายทั้งสิ้น

3. สรุปและอภิปรายผล

จากการศึกษาเรื่องเล่าของ “ยีกอง” พบว่า ในมุมมองร่วมของไทยและจีนมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ “ยีกอง” เป็นข้าราชการที่กำกับดูแลเรื่องภาษี “บาป” ต่าง ๆ เช่น ฝิ่น สุรา การพนัน ฯลฯ พร้อมทั้งเป็นพ่อค้าพาณิชย์ประกอบธุรกิจหลากหลายประเภทจนประสบความสำเร็จ ร่ำรวย และกลายเป็น “เจ้าสัว” (จั่วซาน; 座山) ใหญ่ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ ขณะนั้น อีกทั้งยังเป็น “ผู้ใหญ่ใจบุญ” ของผู้ด้อยโอกาสทั้งในสังคมไทยและในสังคมจีน

แต่ในมุมมองเฉพาะสำนวนจีน มีความน่าสนใจว่าได้มีการเล่าถึง “ยีกอง” เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือสิ่งเหนือธรรมชาติเด่นกว่ามุมมองอื่น ๆ โดยเฉพาะเรื่องความสามารถพิเศษในการขับไล่วิญญาณในโรงกลั่นสุราของชาวจีน (เจ้าแก่วัง 王头家) และการได้รับพรจากเทพไฉซินเอี้ยะ (ไฉสินเหย, 财神爷) จนร่ำรวย

การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า เรื่องเล่าของยีกองทั้งสำนวนไทยและจีนมิได้เป็นเพียงเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวของบุคคลในประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมโดยการคัดเลือกคุณลักษณะบางประการที่สังคมให้คุณค่ามาเน้นย้ำ ผลิตซ้ำ เช่น ความยุติธรรม ความเมตตา ความเสียสละ ความร่ำรวย และความสามารถในการให้โชค ทำให้ยีกองได้รับการตีความใหม่ในฐานะ “เทพเจ้าแห่งการพนัน” ซึ่งเป็นการสถาปนาเชิงคติชนที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เรื่องเล่า และพลังศรัทธาของชุมชน

เอกสารอ้างอิง/References

- จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. (3 ตุลาคม 2487). จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พระราช
นิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาคที่ 20. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน
2562, จาก [https:// vajirayana.org/จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน-พระราชนิพนธ์ในพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-ภาคที่-20/เดือน-๔-จุลศักราช-๑๒๔๗](https://vajirayana.org/จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน-พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว-ภาคที่-20/เดือน-๔-จุลศักราช-๑๒๔๗)
- เจริญ ตันมหาพราน. (2554). *ยี่ก่อง: พระอนุวัฒน์ราชนิคม*. ปราจีนบุรี.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2504). *ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๑๗ เรื่อง
ตำนานการเลียบเบี้ยและเลียบหอย*. ธนาคารอสมสิน.
- พระมหานามเถระ และคณะ. (2553). *คัมภีร์มหาวงศ์ ภาค 1* (สุเทพ พรหมเลิศ, ผู้แปล). มหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- พระราชทานอำนาจพิเศษแก่บริษัทเรือเมล์จีนสยามทุนจำกัด. (10 มกราคม 2451). ราชกิจจานุเบกษา.
เล่ม 25 ตอนที่ 41.
- โรงเรียนช่องฟ้าซินเซิงวาณิชบำรุง. (ม.ป.ป.). *ประวัติโรงเรียน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 9 มกราคม 2563, จาก
http://www.chongfah.ac.th/?page_id=12
- สุวรรณ มาประเสริฐ. (2545). *คุณก่งของดินัน (พระอนุวัฒน์ราชนิคม)*. ม.ป.ท.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2452). [จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5]. จีนชั้นยัดเซ็น 5 มิถุนายน ร.ศ.122-24
เมษายน ร.ศ. 128 (ต. 21/10 (6/111)). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, กรุงเทพฯ.
- หอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (2453). [จดหมายเหตุรัชกาลที่ 5]. เรื่องที่ 2 สโมสรจีน ตอนที่ 5 เรื่องจีนสง 21
มิถุนายน ร.ศ. 128-14 มิถุนายน ร.ศ. 129 (ต. 21/14 (1/111)). หอจดหมายเหตุแห่งชาติ,
กรุงเทพฯ.
- หอพระสมุดวชิรญาณ. (ม.ป.ป.). *พระราชพิธีสิบสองเดือน*. สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มกราคม 2563, จาก
[https://vajirayana.org/พระราชพิธีสิบสองเดือน/พระราชพิธีเดือนห้า/การพระราชกุศลก่อพระทราย
และตีข้าวปิ่นต์](https://vajirayana.org/พระราชพิธีสิบสองเดือน/พระราชพิธีเดือนห้า/การพระราชกุศลก่อพระทราย
และตีข้าวปิ่นต์)
- Prachanukraw Pkh. (20 มิถุนายน 2561). *ประวัติโรงเรียนประจักษ์นคราห์ปี 2561*. YouTube.
<https://www.youtube.com/watch?v=W59VtBCuFD4>
- Campbell, J., & Moyers, B. (1991). *The power of myth*. Anchor Books.
- Thompson, S. (1978). *The folktale*. University of California Press.
- Chen Chujin 陈楚金. (2009, August 26). 郑智勇情系潮汕两事. *汕头特区晚报*.
- Chaoshan Baike Quanshu Bianji Weiyuanhui 潮汕百科全书编辑委员会. (1994). *潮州百科全书*.
中国大百科全书.
- Hong Lin, & Li Daogang 洪林, & 黎道纲 (主编). (2006). *泰国华侨华人研究*. 浩中国印务有限公司.

- Luo Ergang 罗尔纲. (1991). *太平天国史*. 中华书局.
- Su Fu 素夫. (1937, January 22). 华侨知名的红人一郑智勇访问记: 人老心不老依稀犹存花会梦, 言大而志选此生念念爱中原. *华侨日报*
- Xie Yi 谢逸. (1985). *潮州市文物志*. 潮州市文物志编写组.
- Xu Yongguang, Wu Shaoxiong, & Chen Deyi 许永光, 吴绍雄, & 陈德仪. (2011, April 21). 潮州西医药的传入及发展百年述略 (一). *潮州日报*.
- Yang Yifan, & Song Beiping 杨一凡, & 宋北平. (2018). *大清会典 (乾隆朝)*. 凰出版社.
- Yu Guang 宇光. (1990). *汕头卫生志*. 广东省汕头市卫生局出版社.
- Zheng Wulou 郑午楼. (1987). 泰国郑氏宗亲总会会讯 25. 泰伟信印刷局.